

*Кальба Я.Є.,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)*

ДО ПИТАННЯ ПРО ВЧИНКОВУ ПАРАДИГМУ У ПСИХОЛОГІЇ ВИХОВАННЯ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У час глобальних суспільних, політичних, культурно-історичних зрушень, в умовах Нової української школи особливої актуальності набуває проблема духовного, душевного розвитку особистості. Нині йде пошук інноваційної виховально-розвивальної парадигми: пропонується нова методологія, що заперечує технократичну позицію, відшуковуються реальні засоби використання прихованих психологічних ресурсів зростання особистості.

Сучасна шкільна практика більшою мірою спрямована на формування у школяра світогляду, фундаментом якого є переважно наукові знання. Одна з важливих причин розриву, який існує сьогодні між навчанням і вихованням – недостатній рівень осмислення та обґрунтування теоретико-методологічних засад освітньої психології.

У контексті зазначеної науково-практичної проблеми особливої актуальності набуває питання критеріїв вихованості, якими повинна керуватися освіта в цілому і школа, вчителі, зокрема, враховуючи як тенденцію до поширення релігійної віри, так і не менш виразну тенденцію до “безвір’я”, аномії, поліномії, аутономії тощо. При цьому особливо важливо визначитися щодо єдиного інтегрального критерію, з яким можна порівнювати кінцевий результат шкільного виховання, що виявляє себе на рівні вихованості випускника школи.

Аналіз останніх психолого-педагогічних розвідок дозволяє розглядати найбільш конструктивним і перспективним у вивченні та реформуванні системи освіти й насамперед, шкільного виховання, **вчинковий підхід**, розробка якого започаткована В.Роменцем та продовжує успішно розвиватися представниками його наукової школи (Я.Кальба, Т.Кириленко, І.Манюха, В.Татенко, Т.Титаренко, В.Шульга тощо) [2].

У зарубіжній психології своєрідним науковим аналогом у розробці цієї проблеми виступає концепція С.Allred, яка досліджує психолого-педагогічні принципи виховання вчинком, розглядає позитивний вчинок як одиницю творчого поступу дитини в особистісному розвитку [3].

Ефективне розв'язання проблем виховання учнівської молоді вбачаємо можливим за умови, якщо: метою виховної системи школи стане ідея вчинку як смислового орієнтиру людського буття, що розкриває сутнісні, душевно-духовні потенції особистості учня; засобом шкільного виховання постануть конкретні «спільні вчинки» педагогічного колективу, що дають змогу створити «вчинкове середовище» у школі, необхідні й достатні психолого-педагогічні умови для постійної реалізації та нарощування вчинкових потенцій дитини; критерієм ефективності організованого виховного процесу і реорганізації його системи буде особистісний вчинок як інтегральний психолого-педагогічний показник, наявний учинковий потенціал учня, з яким він закінчує школу [1].

Мета дослідження – з'ясувати особливості психолого-педагогічної ситуації, проаналізувати психолого-педагогічні особливості виховного процесу з позицій учинкового підходу. Для вирішення запланованих завдань застосовано методи анкетування, інтерв'ю, індивідуальних та групових бесід, креативної дискусії, методика епістолярного жанру, тренінги-семінари на вчинкову тематику.

Одержаний емпіричний матеріал засвідчив, що учні стикаються зі словом «учинок» переважно у його негативній конотації: 65% учнів вказують, що чують це слово від вчителів (62%) найчастіше у формі дорікань, звинувачень, «читання нотацій» з приводу їх незадовільної поведінки чи навчання (*«Як ти міг(могла) так вчинити?»*, *«За цей вчинок Ти відповіси!»*).

Згідно з даними проведеного дослідження вчителі виявляють меншу чутливість (сенситивність) до вчинкової теми, ніж учні: 28% з них асоціювали поняття «вчинок» з негативними явищами, трагедіями, різними трафунками, а 60% надавали вчинку подвійного-амбівалентного чи модального значення.

Виділено низку психолого-педагогічних факторів, що негативно впливають на формування «вчинкового» середовища у школі: а) зниження уваги до виховних питань; б) недостатній рівень морально-психологічного розвитку самосвідомості школярів; в) 78% опитаних вчителів переконані у тому, що вихованням повинна займатися сім'я і нести за це основну відповідальність.

Вельми актуальним видалось проведення тренінг-семінарів та психолого-педагогічних тренінгів для вчителів, що сприяло досягненню позитивних змін у їхній професійній підготовці, насамперед у компетентному розумінні вчинку як кінцевої мети, універсального засобу виховного процесу та основного критерію оцінки його ефективності. Розроблено комплекс вправ, під час яких вчителі навчалися допомагати учневі: вчинково долати залежність від ситуації, створювати нові колізії, виступаючи в них повновагомим суб'єктом; розв'язувати суперечності, пов'язані з боротьбою мотивів та із готовністю діяти

згідно з етнонаціональними цінностями; приймати рішення та впевнено втілювати його в реальність; усвідомлювати, рефлексувати і закріплювати позитивний досвід учиненого [1, с.103-121].

Перспективним видається застосування не лише виховного, але навчально-виховного впливу в цілому, зокрема у методичній формі спільного вчинку вчителя і учнів, у якому знаходять свою реалізацію як пізнавальні, так і виховні цілі в їх єдності. Йдеться про надання освітньому процесу вчинкового характеру, що є цілком логічним та автентичним для власне людського способу передачі досвіду наступним поколінням.

Список використаних джерел

1. Кальба Я.Є. Шкільному психологу: вчинковий потенціал старшокласника / Я.Є.Кальба – К.: Шк. світ, 2010. – 128с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
2. Татенко В.О. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір: монографія. К: Міленіум, 2017. 184с.
3. Allred C.G. The Positive Action Program: A Blueprints Model Program, 2014, p.33. Режим доступу:
http://blueprintsconference.com/2014/presentations/T2B_Allred_Flay.pdf

***Кікінежді О.М.,**
доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології,
директорка Науково-дослідного центру
з проблем гендерної освіти і виховання учнівської та студентської молоді
НАПН України – ТНПУ ім. В. Гнатюка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)
Шульга І.М.,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти,
методист інклюзивно-ресурсного центру,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
(м. Тернопіль)*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Простір Нової української школи передбачає розвиток і формування ключових компетентностей у дітей та молоді, зокрема громадянських і соціальних, які пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності прав